

Odporúčenie odbornej spoločnosti

Pravidlá pre manipuláciu s materským mliekom (MM) v zdravotníckom zariadení (pôrodnice a novorodenecké oddelenia)

Všetci zdravotnícki pracovníci by mali propagovať a podporovať dojčenie. Okrem podpory a rady od zdravotníkov treba matkám poskytnúť ústne aj písomné inštrukcie k odstriekavaniu a spracovaniu odstriekaného materského mlieka. Niektoré matky nemôžu začať hneď po pôrode dojiť alebo pokračovať v dojčení, pretože ich dieťa je nedonosené alebo choré. Tieto matky treba povzbudiť, aby si odstriekavali materské mlieko 8-10-krát denne, aby si vytvorili a udržali dostatočnú zásobu mlieka.

Na oddelení, ktoré vykonáva zber ženského mlieka a podáva sa novorodencom a dojčatám **cudzie ženské mlieko**, sa postupuje podľa §7 ods. 9-12 vyhlášky a tiež podľa predpisov platných pre prevádzku banky materského a ženského mlieka.

Len v ojedinelých prípadoch je podávanie materského mlieka kontraindikované:

Kontraindikácie u matky:

- liečba rádioizotopmi
- liečba cytostatikami
- užívanie niektorých druhov liekov (dojčenie a podávanie materského mlieka možné až po konzultácii s neonatológom)
- užívanie drog a alkoholu
- HIV pozitivita
- aktívna TBC
- akútny psychotický stav a ťažká depresia
- pri infekcii herpes simplex v oblasti prsníka môže dieťa dostávať mlieko z druhého prsníka (dojčením alebo odstriekané).

Kontraindikácie u dieťaťa:

- galaktosémia a niektoré dedičné metabolické poruchy
- malabsorpcia glukózy, galaktózy, laktózy
- chylotorax

Všetky takéto situácie treba konzultovať s odborníkom na výživu, medicínskym a ošetrovateľským personálom a rodičmi.

Čerstvo odstriekané materské mlieko

Pri manipulácii s čerstvo odstriedaným MM treba dodržiavať zásady asepsy. Materské mlieko môže byť vektorom prenosu infekcie.

1. Nádoby na uskladnenie

Ideálne sa mlieko odstriekava priamo do sterilnej fľašky a skladuje sa priamo v nej. Ak je to nepraktické (malý objem mlieka), na skladovanie mlieka možno použiť sterilné striekačky a zátky alebo sterilné skúmavky. Treba upozorniť matky, aby neplnili fľašky až po okraj v prípade zamrazenia mlieka.

2. Označovanie odstriedaného materského mlieka

Po odstriedaní matka na nálepku označí oddelenie, meno dieťaťa, dátum a čas odstriedania, prípadne lieky, ktoré užíva. Vrchnák by mal byť prelepený tak, aby bolo zjavné, že sa ním nemanipulovalo. Pred uložením mlieka v chladničke alebo mrazničke treba skontrolovať kompletnosť údajov na nálepke. Ak matka užíva lieky, treba overiť, či je možné podať odstriedané mlieko dieťaťu.

V prípade prekladu dieťaťa do inej nemocnice treba označiť **každú striekačku/fľašku** označením nemocnice a spôsobu spracovania (chladenie, zmrazenie mlieka, prípadne pasterizácia). Podobne musí byť označené odstriedané materské mlieko pri prijatí dieťaťa z inej nemocnice.

3. Podávanie odstriedaného materského mlieka (OMM)

Pokiaľ dieťa nemôže byť dojčené, je čerstvo odstriedané materské mlieko bez akejkoľvek úpravy najvhodnejšou stravou. Ak si matka odstriekava mlieko pri lôžku alebo ho nosí pravidelne v čase kŕmenia dieťaťa, podá sa dieťaťu takéto čerstvo odstriedané materské mlieko. Mlieko sa môže odtiahnuť z fľašky sterilnou striekačkou a pripraví sa dávka, ktorú možno okamžite podať dieťaťu (po zahriatí na správnu teplotu). Ak sa kŕmi priamo z fľašky, zvyšok mlieka sa po kŕmení znehodnocuje.

Pri manipulácii s OMM:

- pripraviť si všetky požadované pomôcky: sterilné striekačky, sterilné zátky, sterilný lievik, čerstvé OMM, nálepky na označenie menom/číslom
- pracovnú plochu na manipuláciu s mliekom mať čistú respektíve utrieť dezinfekčnou utierkou
- pred manipuláciou s OMM si treba dôkladne umyť ruky mydlom, osušiť a následne aplikovať dezinfekčný roztok na ruky, ktorý sa už neutiera, ruky sú čisté až po jeho zaschnutí
- navliecť jednorazové rukavice
- natiahnuť OMM v požadovanom množstve do striekačky.
- označiť každú striekačku nálepkou, na ktorej je meno/číslo dieťaťa.
- uložiť dávky do chladničky na to určenej.
- dávky v striekačkách by mali byť pre každé dieťa zvlášť – napr. na samostatnej tácke alebo uložené vo vrecku.

- nenechávať načaté fľaše s OMM voľne uložené na oddelení. OMM môže byť pri izbovej teplote maximálne 4 hodiny. Nespotrebované OMM sa má vrátiť do mliečnej chladničky alebo ak sa do 12 hodín nevyužije, tak do mrazničky.
- **pred podaním je nutné overiť, že dávate dieťaťu mlieko od vlastnej matky.** Skontrolovať meno dieťaťa resp. číslo na náramku s nálepkou na OMM.
- ak sa dieťa kŕmi kontinuálne, mlieko sa podáva striekačkou a pumpou/lineomatom. Set na kŕmenie treba po 4 hodinách vymeniť. **Každá dávka musí byť riadne označená menom pacienta a dátumom a časom, kedy sa začalo kŕmenie.**

Skladovanie odstriekaného mlieka

Tabuľka: Skladovanie OMM

Miesto skladovania	Teplota (°C)	Dĺžka skladovania
Izbová teplota	16-29	Max 4 hodiny
Chladnička na oddelení	≤4°C	12 - 24 hodín
Mraznička	≤-18°C	1 mesiac

Chladnička musí byť vyhradená na tento účel – skladovanie mliečnych dávok. Teplota v chladničke musí byť denne kontrolovaná a zaznamenaná na to určeným personálom, pri teplote mimo rozsahu 2-4°C musí byť informovaná zdravotná sestra.

Dávky do 20ml sa môžu odtrhnúť z fľašky sterilnou striekačkou a uzavrieť sterilnou zátkou. Každú dávku treba jasne označiť. Dávky v striekačke – správne označené - môžu byť na tácke a/alebo vo vrecúšku skladované v chladničke na mlieko na oddelení. Po rozdelení odstriekaného materského mlieka do dávok sa má mlieko čo najskôr spotrebovať – do 24 hodín. Musí byť až do času použitia umiestnené v hlavnom telese chladničky (nie vo dvierkach).

Odstriekané materské mlieko, **ktoré zostane navyše po rozdelení do dávok**, treba zmraziť až do času, kedy bude použité. Materské mlieko sa zmrazuje v pevných nádobách so vzduchotesným uzavretím.

Čerstvé mlieko, ktoré bolo odstriekané mimo priestoru nemocnice, sa má spracovať rovnako a ak sa nevyužije do 24 hodín od odstriekania, treba ho spracovať (zmrazenie). Ak mlieko odstriekané mimo nemocnice príde do nemocnice už zmrazené, treba ho ponechať zmrazené do ďalšieho spracovania, skladovať pri teplote -18°C maximálne 1 mesiac.

Zmrazené odstriekané materské mlieko

Čerstvo odstriekané materské mlieko, ktoré sa nevyužije v nasledujúcich 24 hodinách, sa má čo najskôr po odstriekaní spracovať na mieste na tom určenom (mliečna kuchynka/banka ženského mlieka/oddelenie liečebnej výživy). Mlieko sa musí zmraziť, v prípade potreby následne aj pasterizovať. Pri výdaji treba urobiť záznam o výdaji, ako prvé sa má použiť najstaršie mlieko.

Zmrazené mlieko, ktoré sa bude vydávať pre pacienta, sa musí rozmraziť. Postup rozmrazovania závisí od možností oddelenia. Ideálne je postupne rozmrazenie v chladničke, ak treba mlieko rozmraziť rýchlo, fľašku umiestnite do studenej vody tak, aby sa voda

nemohla dostať do vnútra. **Po rozmrazení musí byť odstriedané materské mlieko spotrebované do 24 hodín.**

Rozmrazené mlieko (vo fľaške alebo striekačke) musí byť jasne označené dátumom a hodinou rozmrazenia. Personál **musí dodržiavať aseptické techniky** pri každej manipulácii s mliekom.

Na rozmrazenie/zohriatie odstriedaného materského mlieka sa nesmie použiť mikrovlnná rúra.

Materské mlieko pri preklade/prepustení

Pri preklade dieťaťa do inej nemocnice:

- skontrolovať chladničku aj mrazničku na oddelení aj v banke/oddelení liečebnej výživy, aby sa s dieťaťom odoslalo všetko OMM.
- každú fľašku s odstriedaným materským mliekom skontroluje transportný resp. prijímajúci personál – overí, či je riadne označená.
- je vhodné písomne zaznamenať, že všetky fľašky boli overené
- umiestniť odstriedané materské mlieko do chladiacej nádoby, tašky s ľadovými/chladiacimi vreckami.

Pri prepustení domov:

- vopred pred dňom prepustenia požiadať rodičov, aby si zabezpečili chladiaci box/tašku na odstriedané mlieko
- skontrolovať chladničku/mrazničku na oddelení aj v banke/oddelení liečebnej výživy
- overiť každú fľašku s odstriedaným materským mliekom s matkou alebo otcom
- zaznamenať do záznamu, že mlieko bolo overené a odovzdané rodičom.

Pri úmrtí dieťaťa:

Porozprávajte sa s matkou, aké má želanie ohľadom jej uskladneného zmrazeného mlieka. Môže súhlasiť s jeho vyliatím alebo ho podarovať banke materského mlieka.

Darovanie odstriedaného materského mlieka podlieha predpisom uvedeným v osobitnom protokole.

Ak dieťa omylom dostane mlieko od inej matky

Prevenia

Každá fľaška mlieka musí byť jasne označená. Mlieko treba kontrolovať dvakrát, pri výdaji a tesne pred podaním dieťaťu (kontroluje matka alebo personál).

Postup pri incidente

- ak sa chyba odhalí skoro, odstriedané mlieko aspirovať von zo žalúdka
- informovať o udalosti sestru v službe a lekára
- informovať matku-ženu, ktorá odsala MM aj matku dieťaťa - príjemcu o udalosti, ale nezverejniť navzájom mená
- urobiť zápis o udalosti do zdravotného záznamu príjemcu

- overiť infekčný status ženy, ktoré odsala podané mlieko – hepatitis B, C, CMV a HIV – ak nie je známy, otestovať, pri nesúhlase treba otestovať príjemcu a retestovať ho po 3 mesiacoch

Zdroj:

Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky 553/2007 Z.z.

Vestník Ministerstva zdravotníctva 2009 čiastka 54-55 – Odborné usmernenie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o podpore výživy dojčiat a batoliat dojčením

The Academy of Breastfeeding, marec 2010, práca podporená grantom Maternal and Child Health Bureau, U.S. Department of Health and Human Services.

Great Ormond Street Hospital: <http://www.gosh.nhs.uk/health-professionals/clinical-guidelines/breast-milk-expressing-and-handling>

Autorka: MUDr. Dana Dolníková

Schválil výbor NS SPS 21.05.2018